

1073

EL CANT DE LA SIRENA

DRAMA EN TRES ACTES Y EN PROSA

ORIGINAL DE

LLUÍS MILLÀ Y LLUÍS SUÑER CASADEMUNT

ESTRENAT EN EL CENTRE DE SANT ANTONI

EL 9 DE JULIOL DE 1911

BARCELONA

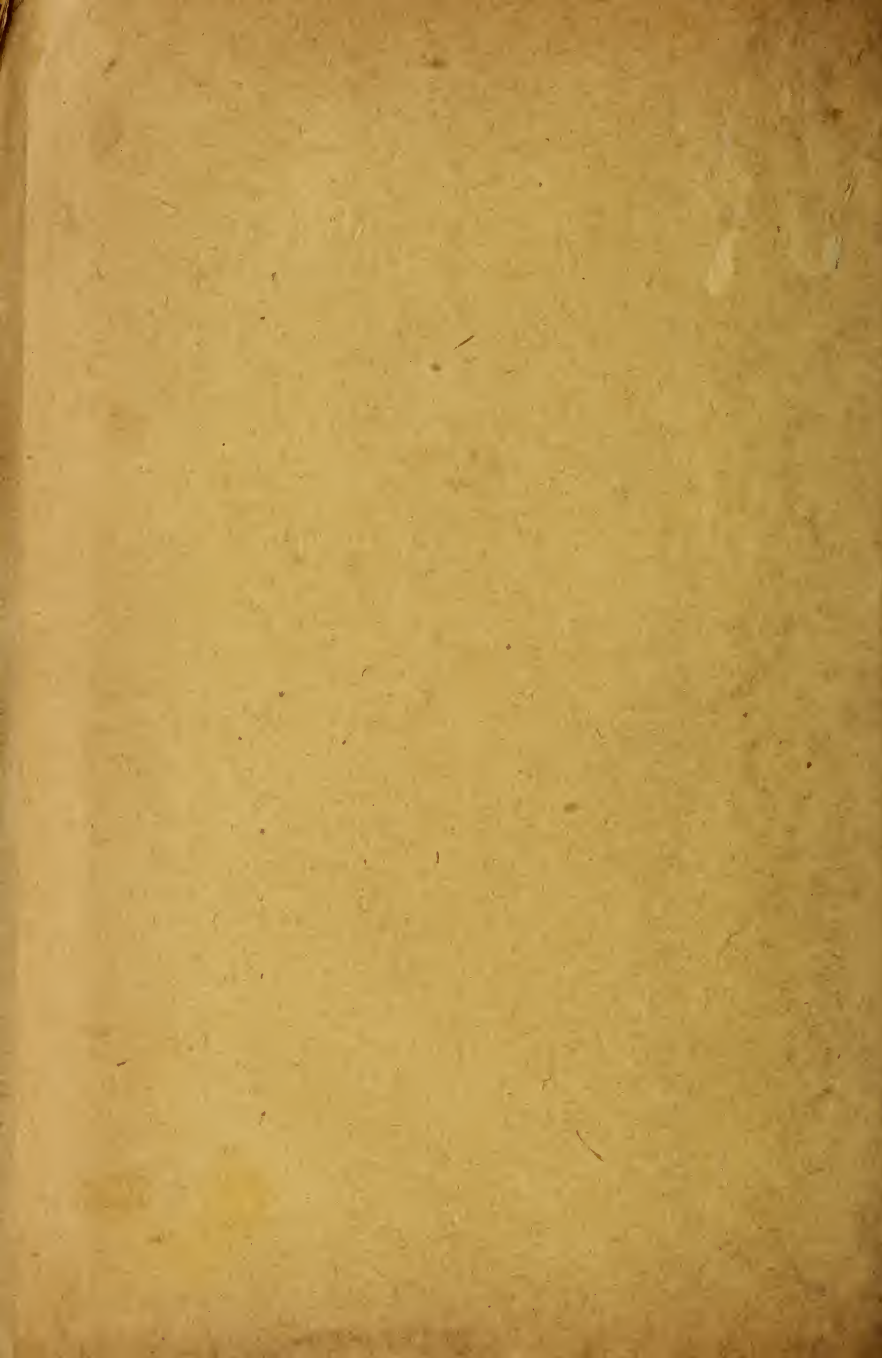
LLIBRERÍA MILLÀ

21 - SANT PAU - 21

1912

12

2 pessetes

EL CANT DE LA SIRENA

EL CANT DE LA SIRENA

DRAMA EN TRES ACTES Y EN PROSA

ORIGINAL DE

LLUÍS MILLÀ y LLUÍS SUÑER CASADEMUNT

ESTRENAT EN EL CENTRE DE SANT ANTONI

EL 9 DE JULIOL DE 1911

BARCELONA

LLIBRERÍA MILLÀ

21 - SANT PAU - 21

1912

SOCIEDAD DE AUTORES ESPAÑOLES

Es propietat dels autors, els quals se
reserven tots els drets que la llei
els concedeix

Sdad. Anón. LA NEOTIPIA, Paseo de Gracia, 77, int. — Barcelona

Al nostre benvolgut amich

Mossen EDUART SUNYER

que si bé nosaltres som els pares, vostè pot dirse que va serne'l padrí.

Es, donchs, un deute de sos afectíssims

ELS AUTORS

REPARTIMENT

PERSONATGES	ACTORS
BARTUMEU (48 anys)	Sr. <i>Amills.</i>
RAFEL (Fill seu, 19 anys)	» <i>Fontbernat (J.)</i>
QUIRSE (» » 16 »	» <i>Torres.</i>
SENYOR MESTRE (55 anys)	» <i>Monreal.</i>
DON EULOGI (40 anys)	» <i>Folch.</i>
PALET (26 anys)	» <i>Casals.</i>
L'AVI RUSCA (70 anys),	» <i>Chillida.</i>

Lloch d'acció: Un poble de la costa de Llevant

ÈPOCA ACTUAL

ACTE PRIMER

Ampla galeria d'una casa de pescadors acomodats de la costa de Llevant. Per tot el fons, balustrades ab vistes al mar. Parets blanques ab arrimadero de rajoles de color blau. Mobles senzills y molt nètcs. Veles, xarxes, rems y calabrots en un recó y pel sostre.

ESCENA PRIMERA

A l'airecarse'l teló, l'escena sense ningú. Se sent un llarch y alegre repicament de campanes. Pausa.
BARTUMEU, SR. MESTRE, RAFEL y QUIRSE, surten per l'esquerra: tots ab vestits de les festes. Figura que acaben de dinar

BART. Ja hem dinat, gracies a Déu. ¿Veritat, senyor Mestre, que hem dinat?

MEST. ¡Oh, sí! El qu'és jo no hi poso ni un gra d'arròs de dubte: *hem dinat*. Ara sols falta anar a la professó, que ja l'han senyalada, y festa completa.

BART. Encara n'hi ha per una hora llarga perque surti.

RAFEL. Ben segú.

BART. Ara lo que toca es pendre cafè.

MEST. ¿Cafè també?

BART. Y copa.

- MEST. ¡Y copa!
BART. Y puro.
MEST. ¡Y puro! ¡Oh, oh! Potsé'n farem massa, Bartumeu, potsé'n farem massa.
RAFEL. Per la festa major tot hi va.
QUIRSE. L'olla gran dins de la xica.
BART. Fumi, home, fumi.
(*Entregantli un puro enfaixat.*)
RAFEL. Prengui mistos si no'n té.
(*Oferintli una caixeta.*)
MEST. No, puro, no; ab un cigarret de paper ja m'aconcento...
BART. ¡Avuy de paper! Encengui aquest puro enfaixat.
MEST. Es que... no'm recorda por quín cantó s'encenen els puros.
BART. ¡Ja, ja! No'm fassi riure, senyor Mestre.
MEST. Un pobre mestre d'estudi sempre fa riure.
RAFEL. ¡Oh, no! Nosaltres may ens hem rigut de vosté.
QUIRSE. May, senyor Mestre, may.
MEST. Ja ho sé, ja ho sé. De tots els meus deixebles, els germans Rafel y Quirse de cân Subirana han sigut els més respectuosos, de noys, y els més bondadosos pera mí un cop ja fets homes.
RAFEL. Gracies, senyor Mestre.
QUIRSE. Vosté'ns fa massa favor...
MEST. No, no; justicia, verament justicia. Un mestre d'estudi, en un poblet de la costa, és un pobre home que'l tenen de més a més, solzament perquè no's diga que en la localitat no hi ha escola pera... *destruirse*, com diuhen molts.
BART. ¡Però, què fan al Cassino que no porten els cafès!
RAFEL. ¿Per què no anem a pendre'l allí mateix, y aixís enllestirem pera no fer tard a la professó!
BART. No. Avuy l'hem de pendre aquí tots sols.
QUIRSE. ¿Voleu que m'arribi al Cassino perquè'l portin?
BART. No cal. Ja hi anirà l'Antonia.
QUIRSE. Com vos volgueu, pare.
RAFEL. (¡Quín empenyo!)

MEST. (S'acosta'l pas difícil.)

BART. ¡Antonia! ¡Antonia!

(Cridant desde la balustrada del fons.)

ESCENA II

ELS MATEIXOS y PALET, desde fòra

PALET. Es fòra l'Antonia, nostramo.

BART. ¿Ahont és anat?

PALET. A càl senyor Panxo, pera ajudar a guarnir la capella del carrer pera quan passi la professó.

BART. Està bé. Mira, Palet: arribat al Cassino y veyes si's recorden de portar quatre cafès; fa un hora que'ls espero.

PALET. Tant se val que'ls duga jo mateix; aixís enlestirem. ¿No li sembla?

BART. Encertada. Corre.

PALET. Com un llamp.

(Ab veu com si ja corrés.)

BART. Són uns gansos aquests mossos del Cassino.

MEST. Avuy, sent festa major, deuen tenir molta feyna.

BART. Una de les feynes és servirme a mi; per xò sóch *socio* fundador.

MEST. Y de la Junta Directiva.

BART. Vispresident. Y que jo tot sol vaig pagar l'empostissat de la sala del cafè.

MEST. ¡Caramba!

BART. Y que l'envelat d'aquest any, si no fos per mi, no s'hauría pas fet. Jo sol hi porto dèu parts.

(Ab orgull d'home que té diners.)

MEST. Avuy serà molt lluhit el ball, segons he sentit dir.

BART. ¡Ja ho crech que ho serà! A més a més del floret de forasters, hi lluhirà una persona que...

que cridarà molt l'atenció. ¿Veritat senyor mestre?

MEST. Vostè ho diu...

ESCENA III

ELS MATEIXOS y PALET, *ricot alegre. Ve ab una safata gran ab servey de quatre cafès, cafetera y ampolla de conyach*

PALET. Els cafès,

MEST. ¡Sí que has corregut!

BART. ¡Què feyen els mossos! ¿Que no's recordaven de mi?

PALET. ¡Ca! Si tenen una feynada que no hi ha prou mans pera servir a ningú.

BART. ¿Que ja has vist si han dut el meu banch a l'envelat?

PALET. Prou. Al sortir de missa ja han sortejat.

BART. ¿Y ahont m'ha tocat a mi?

PALET. Vora la Presidencia, segon rengle.

BART. Millor; així no'm trepitjaran quan ballin.

MEST. Sobre tot al galop.

BART. Atanseu aquella taula.

(A Rafel y Quirse, que van al fons y baixen al prosceni esquerre una tauleta rodona, en tant que diuhen els següents aparts.)

QUIRSE. (¿Quines intencions porta avuy el pare?)

RAFEL. (No ho sé pas.)

(En Palet arregla'ls cafès damunt la tauleta, la voltegen de cadires y seuhen, comensant per la dreta, Rafel, Quirse, senyor Mestre y Bartumeu.)

PALET. ¿Aboco?

BART. Aboca.

MEST. ¡Caramba, Palet! ¡Sembles talment un mosso de cafè de Barcelona!

RAFEL. ¡No'n llessa ni una gota!

PALET. Què hi voleu ferhi... Sé un xiquet de tot. Soch una mena de... de inciclopedia.

(*Dit ab pausa per no esguerrar et mot.*)

¿Ho he dit bé, senyor Mestre?

MEST. Molt ben dit y molt ben aplicat.

BART. Apa, que no's refredi. Pòsishi forsa sucre, senyor Mestre.

MEST. No; que'l sucre fa cuchs. El cafè té de deixar sentir sempre un punt d'amargor.

BART. Aixís ho diuhen a l'Habana.

MEST. D'allí ho vaig apendre.

RAFEL. Crech que sí que vostè hi ha estat a l'Habana.

MEST. Y a Puerto Rico.

QUIRSE. ¿Molt de temps?

MEST. Un any just. El temps precis pera recullir una herencia y liquidarla totalment. Jo era jove, sense esperiencia del món, y el cant d'una sirena va adormirme'ls sentits.

RAFEL. ¿Una sirena?

PALET. ¿Que n'hi han de sirenes, senyor Mestre?

BART. Això són faules. Jo, ab quaranta anys de navegar, no n'he vista pas cap.

MEST. Donchs n'hi han de sirenes; n'hi han en sentit figurat. Y que Déu ens en lliuri del cant de la sirena. Déu ens en lliuri, Bartumeu. *Liberanus domine.*

(*Ab molta solemnitat.*)

BART. Bé, bé, deixemnos de sirenes y anem a lo que interessa. ¿No li sembla, senyor Mestre?

MEST. Com vostè vulgui.

BART. Mira, Palet... Ja pots anar a tornar la cafetera, potser que'ls hi fassi falta y...

PALET. Corrent. (A la *cuenta* faig nosa.) Quan m'avisin reculliré'l servici.

(*Se'n va.*)

ESCENA IV

ELS MATEIXOS, *menys* PALET

MEST. Es un xicot molt aixerit aquest Palet.

QUIRSE. Sí que ho és.

RAFEL. Se fa estimar per tothom.

MEST. Es allò que se'n diu simpàtic en tota l'estensió de la paraula.

BART. (*Ab impaciencia.*) Virem, senyor Mestre, virem.

MEST. ¿Què vol dir?

BART. Que no perdem temps, y anem al cas.

MEST. Anem allà ahont vostè vulga.

BART. Comensi donchs; vostè, com a home enllustrat que sab el còm y el què de l'assumpto que's tracta, del cas en que'ns trobem, prengui la paraula y...

MEST. Senyor Bartumeu, ja li he dit de bon principi que jo... Se'm resisteix, la veritat.

BART. ¡Còm! ¿Ara que arriba'l punt de parlar se'n desdiu?

MEST. Dispènsim; jo no'm desdich de rès. Jo sols he promès que hi faria tot lo que podria, però...

BART. ¡Aquesta sí qu'és bona!

RAFEL. Pare, ¿què és aquest misteri? ¿Què passa aquí? ¿Còm és que ningú gosa a parlar clar?

QUIRSE. Digueu, pare; ¿que hi ha alguna desgracia que témer?

RAFEL. ¿Algun perill impensat?

QUIRSE. ¡Trayeunos d'aquesta angoixa!

RAFEL. ¿Nostra hisenda no marxa com cal?

QUIRSE. ¡Ja comprench! Aquests últims temporals ens han fet molt de mal...

RAFEL. S'han perdut dues barques...

QUIRSE. No us espanteu, per això. Som joves, treballarem ab doble afany. ¿Veritat, germà, que tots hi posarem el coll?

RAFEL. Sí. Y ab l'ajuda de Déu, de tot ne sortirem en bé.

BART. No és això, no és pas això.

RAFEL. ¿Potser algun negoci que haveu emprès sense fèrnosen sabedors, us ha sortit malament, y ara esteu en compromís de pago?

BART. No. La firma d'en Bartumeu Subirana té bon crèdit per tota la costa, de Llevant a Ponent, pera lliurarme de compromisos.

RAFEL. ¡Y donchs!...

BART. Y donchs, que no és rès de tot això que penseu. ¿El temporal ens va fer perdre dues barques ja velles? Se n'han comprat tres de noves. ¿La filoxera ens va matar la vinya del pla? Venen aquells senyors de Barcelona y ens compren el terreno ab bona aventatgè pera establirhi una fàbrica de productes quimichs. ¿Un incendi fa cendres les dues càsotes del Camí de Dalt? Com que les tenia assegurades a dues companyies, me'n paguen més del que valen. Vaig a Barcelona, fa tres mesos, pera retirar unes lletres que'm vencièn: compro un bitllet de cinch pessetes, y trech la tercera. ¿Què més vuy? ¡De què'm puch esclamar, si tot me marxa vent en popa!

RAFEL. Veritat és: tot marxa ab bon timoner. Això fa que encara entenguem menos vostres primeres paraules, pare.

QUIRSE. Això mateix; vostres primers mots ens han donat fort recel.

BART. És que com ab el senyor Mestre havíem quedat en que ell entaularia la qüestió...

RAFEL. ¿Quina qüestió?

BART. Parli, home, parli. (Al senyor Mestre.) Aboqui la seva *locuencia*, que per xò és home de lletres vostè.

MEST. Es que les coses van prenent un vol, que jo... francament, no voldria ésser qui donés la mar-teillada.

BART. Donchs la donaré jo.

MEST. Vostè és l'amo y...

RAFEL. Però, ¿podrem sapiguer a la fi què són tantes paraules indecises?...

BART. Ja veureu. Es el cas que... vostra mare, que al cel sía, fa tres anys que la plorem y...

RAFEL. ¡Mare meva!

(*Abdós ab fonda pena.*)

QUIRSE. ¡Mare del cor!

BART. Y... una casa sense mestresa fa una cosa estranya que... Un hom no pot estar per tot. Y les criades, sabeu... may són allò que's diu prou afanyoses pel govern d'una casa com la nostra... Perquè una casa d'homes sols, es una casa...

MEST. (Està vist que no pot sortir de la casa.)

BART. No sé si m'enteneu. Vuy dir, que una dòna de bon sentit, és el tot. ¿Ho enteneu ara?

RAFEL. No que no us entenem, pare.

QUIRSE. No.

BART. Vuy dir que... que... ¿Vol ajudarme, senyor Mestre, pera conduhir el barco a port?

MEST. Fill meu, vostè s'ha fet a la vela sense atendre a cap consell. Jo, pels meus estudis, puch ser canceller; però de remar no'n sé ni molt ni poch.

BART. Està bé. Ho diré de cop. Cla y català.

RAFEL. Parleu, pare; parleu sense temensa.

QUIRSE. ¡Parleu pel cel!

BART. Donchs bé; francament: he determinat tornar a casarme. Ja està dit.

(*Gran sorpresa. Pausa.*)

¿Què m'hi dieu?

RAFEL. ¿Què voleu que diguem, si vos ho heu determinat?

MEST. (Molt ben respost.)

BART. Bé, vuy dir jo què us ne sembla.

MEST. (¡Vaya unes preguntes de fer!

BART. Aquí à casa, ho repeteixo, hi falta la figura d'una dòna; no per mi, no; per nostre bon govern. Per altra part, jo no soch jove, y si un día jo faltés, sempre tindriau en ella una segona mare.

RAFEL. *(Airecantse de cop.)*

¡Aixó may!

BART. ¡Què dius!

RAFEL. Dich, ab tot el respecte que sempre mereix un pare, que vos, en ús de vostre poderiu, podeu fer y desfer a plena voluntat; que sense demanarnos concell ni tan sols parer de cap mena, podeu portar a casa una dòna, sía qui sía. Podeu ferla mestressa de tot: de barques, terres y diners. Podeu casarvos ab ella. Podeu ferla senyora y majora, sí; pero fer que sía mare nostra, ¡may! ¡may! De mares sols se'n té una en la terra. Els fills sols ne coneixen una de mare, tota bondat, tota amor: la que'ns donà l'existència.

(Pausa.)

BART. Està bé. Y tu. Quirse, tu que no has sigut may tan exaltat com en Rafel, que sabs pensar bé les coses... ¿Què hi dius?

QUIRSE. *(Airecantse.)*

Dich lo que ha dit el meu germà: De mares, els bons fills sols ne coneixem una. La nostra és al cel. Aquella santa dòna que plorava ab nostres penes y reya ab nostres alegríes, fa tres anys que falta de casa. Lo que vos voleu posar en son lloch, lo que vos voleu donarnos no és pas una mare, no; es una madrastra.

BART. *(Pegant un fort cop de puny en la taula y airecantse.)*

¡Mal llamp!

(Petita pausa.)

¿Y això goseu dirme? ¡Mals fills! ¡Fills ingrats!
¡Desagrahits!

MEST. Bartumeu...

RAFEL. No'ns ho digueu això, pare.

QUIRSE. No'ns ho digueu.

RAFEL. Nosaltres acatarem vostra voluntad, pare. Però volguer que reconeixem per mare a una forastera, no pot ser de cap de les maneres.

- BART. Això ho veurem. ¡Bo! ¿Qui mana a casa?
RAFEL. Vos maneu, però...
BART. ¡Prou! No'n parlem més.
RAFEL. No'm parlem. Y ara, si no maneu lo contrari, anirem al Cassino a fer temps pera esperar l'hora de la professó.
BART. Com vulgueu... Lo que sí us prego que de tot lo que s'ha dit...
RAFEL. Ningú'n sabrà ni un mot. Passarhobé, senyor Mestre.
QUIRSE. Passihobé.
MEST. Adéu, noys, adéu.
(Rafel y Quirse se'n van pel fons de la dreta.)

ESCENA V

BARTUMEU y SENYOR MESTRE

- BART. ¡Molt bé, senyor Mestre, molt bé! Li dono les gracies.
MEST. ¿Les gracies de què?
BART. De lo molt que ha parlat. Del seu gran discurs. Jo creya que en vostè hi trobaria un amich de debò, y lo que hi trobo és un desagahit.
MEST. El pensament, per molts diners que's tingan, no's pot comprar, y vostè s'ha cregut que *pecunia omnia vincit*.
BART. Jo m'he cregut...
MEST. S'ha cregut lo que ningú podia creure de vostè.
BART. No l'entenç.
MEST. L'home que ja a certa edat, y ab fills crescuts, vol imposarlos una madrastra, és volguer portar la guerra a casa.
BART. Es que jo lo que tracto de donar als meus fills no és pas una madrastra, sinó una segona mare.
MEST. Sobre aquest punt, en Rafel y en Quirse ja li han contestat molt oportunament.

- BART. Sent aixís, vostè desaprova la meva idea de casament, ¿no és això?
- MEST. Això mateix: ho desaprovo. Vostè és molt duenyo de fer lo que millor li sembli sense consultarme rès; però ja que m'ho consulta, dech repetirli: *ho desaprovo*.
- BART. Està bé. Sàpiga que ni els concells de vostè ni la tossunería dels meus fills me faran tornar enrera. He dit que'l casament se farà, y té de ferse pesi a qui pesi.
- MEST. Miri que a qui li pesarà més que a ningú serà a vostè mateix.
- BART. Això ho veurem.

ESCENA VI

DITS y PALET

- PALET. Nostramo, hi ha un senyor... vestit de molt senyor, que demana.
- BART. ¿Què vol dir vestit de molt senyor?
- PALET. Vuy dir que ve ab allò... ab un gech llarch, d'aquells que penjen.
- MEST. Levita, voldràs dir.
- PALET. Això mateix: *lavativa*.
- BART. No fassis el ximple. ¿No ha dit el seu nom?
- PALET. Sí; Comas, Pomas o Gomas... Just, això: Gomas.
- BART. ¡El senyor Gómez! ¡Oh! Que pugí, que pugí tot seguit.
- MEST. Jo'm retiro.
- BART. No; al contrari: quedis. Me convé molt que's quedi vostè. Aixís se convencerà de que'm tracto ab persones d'upa.
- PALET. *(Que ha anat al fons y per la galería fa senyes al de baix pera que pugí; però vevent que ell no ho repara, se fica'ls dits á la boca y fa un fort xiulet.)*
- Pugi.
- BART. ¡Què fas!

PALET. Li dich que pugi.

BART. ¡Vaya unes maneres! Ves a rebre'l per l'escala y ab molts modos, ¿sents?

PALET. Sí, senyor, sí. (¿Quí deu ser aquest fulano?
(*Se'n va.*)

BART. ¿Sab quí és el senyor Gómez?

MEST. Vostè dirà.

BART. Es un senyor molt ilustrat, apoderat de la senyora que... Ja m'entent.

MEST. No que no l'entenç.

BART. De la meva futura esposa.

MEST. ¡Ah!

(*Ab to sech y admiratiu.*)

ESCENA VII

DITS, PALET y D. EULOGI GÓMEZ, *tipo molt afalagador y correcte en el vestir; bigoti y patilles tot plegat. Allò que's diu un vividor*

PALET. El senyor don Gomas.

(*Anunciant.*)

EULOGI. ¿Concedeixen permís?

BART. ¡Oh, senyor Gómez! Passi, passi; aquí és a casa seva.

EULOGI. Gracies. ¿Còm està?

BART. Bé, ¿y vostè?

EULOGI. Perfectament y a la seva disposició.

(*Encaixant.*)

El senyor és...

BART. El mestre d'estudi del poble.

MEST. *Ego sum.*

EULOGI. ¡Oh, el professor! ¡El cultivador de l'intel·ligència humana! El que nutreix les ànimes. El que desvetlla els sentits. El que engrandeix els pobles y fa sòlides les ciutats. El que escursa les distàncies fent que'ls homes, ab l'escriptura, se comuniquin de punta a punta de món. El que'ns fa

sociables, el primer factor de la literatura, el tot de la civilització!

PALET. (¡Manoy que coses és el senyor Mestre!)

EULOGI. Per mi un mestre d'estudi és la primera personalitat del poble; és un símbol, és un sant.

MEST. (¡Sant Antoni ens lliuri d'aquells que massa ens alaben! *Vade retro.*)

EULOGI. ¿Còm diu?

MEST. Que les seves paraules me confonen, senyor... ¿La seva gràcia?...

EULOGI. Eulogi Gómez de la Ribera, amich seu en tot y per tot.

MEST. Gràcies, moltes gràcies. Narcís Bonafé y Bonfill, servidor seu en lo poch que valg.

EULOGI. ¡Oh! ¡Vosté val molt!

MEST. Massa favor, massa favor.

EULOGI. Justícia, res més que justícia.

BART. (De cop a Palet, que está badant.)
¿Què esperes tu aquí?

PALET. Res... Però si vol que retiri el servici...

BART. No encara. Vostè pendrà una copeta, ¿veritat, senyor Gómez? Una copeta de canya.

EULOGI. Li estimo, però...

BART. Es de la bona. No me la despreciahi.

EULOGI. La pendré, si vostès m'acompanyen.

BART. (¡Quína delicadesa!) Ab molt gust. Serveix, Palet.

(*En Palet renta una de les copetes y serveig.*)

MEST. No; jo no...

EULOGI. ¿Còm que no! Vostè'l primer de tots, servida per mi y brindant a la nostra bona amistat.

MEST. Es que ja n'he prèns una, y no resisteixo tant...

EULOGI. Acèptila sols sigui per mera fórmula.

(*Li dóna la copeta ab platet; el senyor Mestre la pren ab resignació.*)

(*Les figures queden, comensant per la dreta: Senyor Mestre, Bar-*

*tumeu y D. Eulogi, tots drets y
ab la copa a la mà.*

Palet darrera la taula.)

A nostra bona amistat.

BART. A la nostra.

EULOGI. Aixís sía. *(Beuhen.)*

BART. (¿Què li sembla, senyor Mestre?)

MEST. (¡Bona canya, bona canya!)

BART. (No, vull dir ell.)

MEST. (¡Ah! Un lloro.)

BART. Ja pots retirar el servici, Palet.

PALET. Corrent.

(Palet ho fa.)

BART. Y ara seyemhi; ¿no'ls ho sembla?

EULOGI. Perfectament.

(Preneu cadires y fan compliments.)

PALET. (¡Y aquests no conviden a ningú!)

*(Tot marxant y bebent a broch
d'ampolla.)*

ESCENA VIII

SENYOR MESTRE, BARTUMEU y D. EULOGI *(Petita pausa)*

EULOGI. Vostè, senyor Bartumeu, potser estranyarà que'm presenti sol, ¿no és aixís?

BART. Francament, esperava que vostè'm digués...

EULOGI. Senzillament: donya Carlota ha sortit de Barcelona ab el seu automòvil, mes al arribar a Arenys de Mar, ha sofert una *pana*.

BART. ¿Vol dir que ha pres mal?

EULOGI. Rès d'això; *pana* vol dir que'l seu automòvil ha tingut un petit desperfecte. Si a Arenys de Mar no poden arreglarho, la senyora, junt ab sa cambrera, vindran ab el primer tren que passi.

MEST. Y donchs vostè ¿còm ha fet el viatge?

EULOGI. He vingut a cavall y a tota brida perque'l se-nyor Bartumeu no estigués impacient.

BART. ¡Oh! Jo li agraeixo la molestia.

MEST. (¡Uy, uy! ¡Quàntes combinacions!)

BART. Si la Carlota ha prèns el carril, ja no pot trigar.
(Consultant son rellotge.)

De l'estació aquí hi ha un quart de tartrana, y jo fóra de parer que anessim a rèbrela.

EULOGI. Dispensi: ab la inseguritat de si arribarà ab el tren o ab el seu automòvil, lo més pràctich és esperarla aquí.

BART. Té rahó.

EULOGI. Lo que sí desitjaría, fóra que'n el moment de sa presentació hi trobés als seus fills y criats pera donar més solemnitat al acte, ¿comprèn?

BART. Molt ben pensat.

(Va al fons.)

¡Palet, Palet!

PALET. (Dins.) ¿Què mana?

BART. Ves corrents al Cassino y dígues als noys que vinguin tot seguit.

PALET. (Dins.) Volant.

MEST. (¡Ay, ay, ay! El temporal se va engreixant de moment en moment.)

EULOGI. Com és de bon compendre, l'acte de la presentació de donya Carlota es molt important, de verdadera transcendencia, y precisa revestirlo de la major solemnitat possible.

BART. ¡Ja ho crech! A mi m'agrada fer les coses bé. Avuy mateix, en el ball, ahont se reunirà tot el poble, la noticia del casament serà general. Al comensar el vals de socios ja veurà quina espectació. ¿No's diu *espectació*, señor Mestre?

MEST. Sí... Encara que millor fóra dirne *estupefacció*.

EULOGI. (Malament. Aquest ens és contrari.) També ne podríem dirne *enveja*.

MEST. Diguemne *estranyesa*, y suavisarem els conceptes de tots.

- BART. Diguin lo que diguin, me sembla que sóch prou gran per fer lo que'm plau sense demanar consentiment a ningú.
- EULOGI. Molt ben dit. Y, per altra part, vostè, Bartumeu, està en perfectes condicions pera contraure matrimoni ab una senyora digna per tots conceptes, com ho és donya Carlota.
- MEST. ¿La seva administrada, no és aixís?
- EULOGI. Sí, senyor. M'honro en ser el seu apoderat. Donya Carlota és una senyora hermosa, distingida y viuda de un brigadier mort en l'última guerra de Cuba.
- MEST. ¡Caramba!
- EULOGI. No posseheix allò que's diu un capital immens, però ab els *ingenios* y els terrenos que té a l'Habana, pot ben passar.
- MEST. ¿Es dir, que té terres a l'Habana?
- EULOGI. Sí, senyor. Ab lo que li redituén viu a Barcelona gastant automòvil y tot.
- MEST. ¿No li prova el clima de l'isla de Cuba?
- EULOGI. Gens. En cambi, aquí s'hi troba perfectament. La seva delícia és fer petites excursions ab el seu automòvil.
- MEST. (¡Ditxós automòvil! Bé'l retreu prou.)
- BART. ¡Què triguen els noys! Ja podien ser aquí de sobres.

ESCENA IX

ELS MATEIXOS, RAFEL I' QUIRSE

- RAFEL. Pare, ¿ens ha dit en Palet que'ns demaneu?
- BART. Sí. Us he fet cridar pera presentarvos a don Eulogi Gómez de la Ribera, apoderat de donya Carlota Villarreal, que prompte serà ma esposa.
- EULOGI. Simpàtics joves, en mi no vegin altra cosa que un verdader amich.

(*Allargantlos la mà, que ells, fingint distracció, no accepten.*)

RAF. y QUIR. Gracies.

EULOGI. (¡No volen donarme la mà! Ja'ls hi aplacarem l'orgull.)

BART. Fills meus, avuy per mi és un gran día. Dintre de poch arribarà aquí, qui ab sa bondat y seny, regentarà y donarà alegroys a n'aquesta casa, que de día en día anava entristintse per falta de...

RAFEL. Pare, ja sabeu que'n Quirse y jo...

BART. Sé que'ls bons fills sols desitgen el benestar dels seus pares, y vosaltres ho sou de bons fills. ¿Veritat que ho sou de bons fills?

MEST. (Prou. Massa y tot.)

EULOGI. (Aquí precisa molta diplomacia.) Bartumeu, l'estat de vacilació en que's troben els noys, és molt natural, no'm sorprèn gens. Se tracta d'una persona que de cop y volta, soptadament, ve a formar part de la familia Subirana. Aquesta persona, repeteixo, no és coneguda en la població ni tampoch ho és dels senyors aquí presents per formarne judici de simpatía. Mes jo tinch per cosa ben segura que al moment de presentarse donya Carlota, serà justament admirada de tothom per sa hermosura, talent, domini social y per sa distinció en tot y per tot.

BART. ¡Molt ben parlat! Això mateix és lo que vàreig sentir per ella ja desde'l precís moment que vosté va presentarmi a Barcelona. Una senyora aixís es la que fa falta aquí a casa. Vaig tenir la sort de que ella compregués tot seguit mes intencions a l'esposarli qui era jo en el sentit d'honradesa y fortuna. Y ab gran goig, gracies a l'intervenció y valiós apoyo de don Eulogi, son apoderat...

EULOGI. Servidor.

BART. S'ha concertat formal paraula de casament. Tot està apunt. Consti que aquesta unió és pel bé de tots. Jo tindré una fidel companya, nostra hisenda una bona gerencia y els meus fills una segona mare.

RAF. y QUIR. Pare...

BART. Fills, lo que he promès promès està. La paraula d'en Bartumeu Subirana may ha tornat enrera. Sóch l'amo. A casa no mana ningú més que jo. Si us plau per força s'ha de complir ma voluntat.

MEST. (¡Pobres fills! ¡Pobre Bartumeu!)

RAF. y QUIR. Com vos volgueu, pare.

EULOGI. (¡Vencerem, no hi ha dubte, vencerem!)

ESCENA X

ELS MATEIXOS y PALET

PALET. Nostramo: ab la tartrana de l'estació ha arribat a plassa una senyora molt mudada que pregunta per vostè.

EULOGI. Donya Carlota, segurament.

BART. ¡Oh! ¡Anem a rèbre-la!

PALET. No cal. M'ha seguit y ja es aquí. Espera sota'l porxo. Mirisela.

(Indicant que per la galería la pot ben veure.)

BART. Veyam. ¡Sota'l porxo! ¡Avestrús! ¡No la podíes fer entrar!

(Va a mirar.)

Es ella, sí, es ella; vaig...

(Va per marxar. Don Eulogi l'atura ab l'ademan.)

EULOGI. No. Millor serà que pugi. (Convé prevenirla.) Jo mateix l'aniré a buscar.

(Apart a Bartumeu.)

(Serà de més efecte.)

(Don Eulogi se'n va per la dreta.)

PALET. (¡Qu'és estrany tot això!)

BART. Fills meus, espero que no fareu cap mal paper.

RAFEL. ¿A qui? ¿A la forastera?

BART. ¡Ja hi tornem!

MEST. *(Que està mirant pel fons.)*

- (¡Què veig! Aquesta cara... ¡Serà possible!)
- BART. Repeteixo que espero no se'm fassi recordar que aquí a casa sóch l'amo.
- PALET. (No sé perquè'm sembla que hi ha molt mar de fondo.)

ESCENA XI

ELS MATEIXOS y DON EULOGI, *presentantse pausadamen y ab cerimonia*

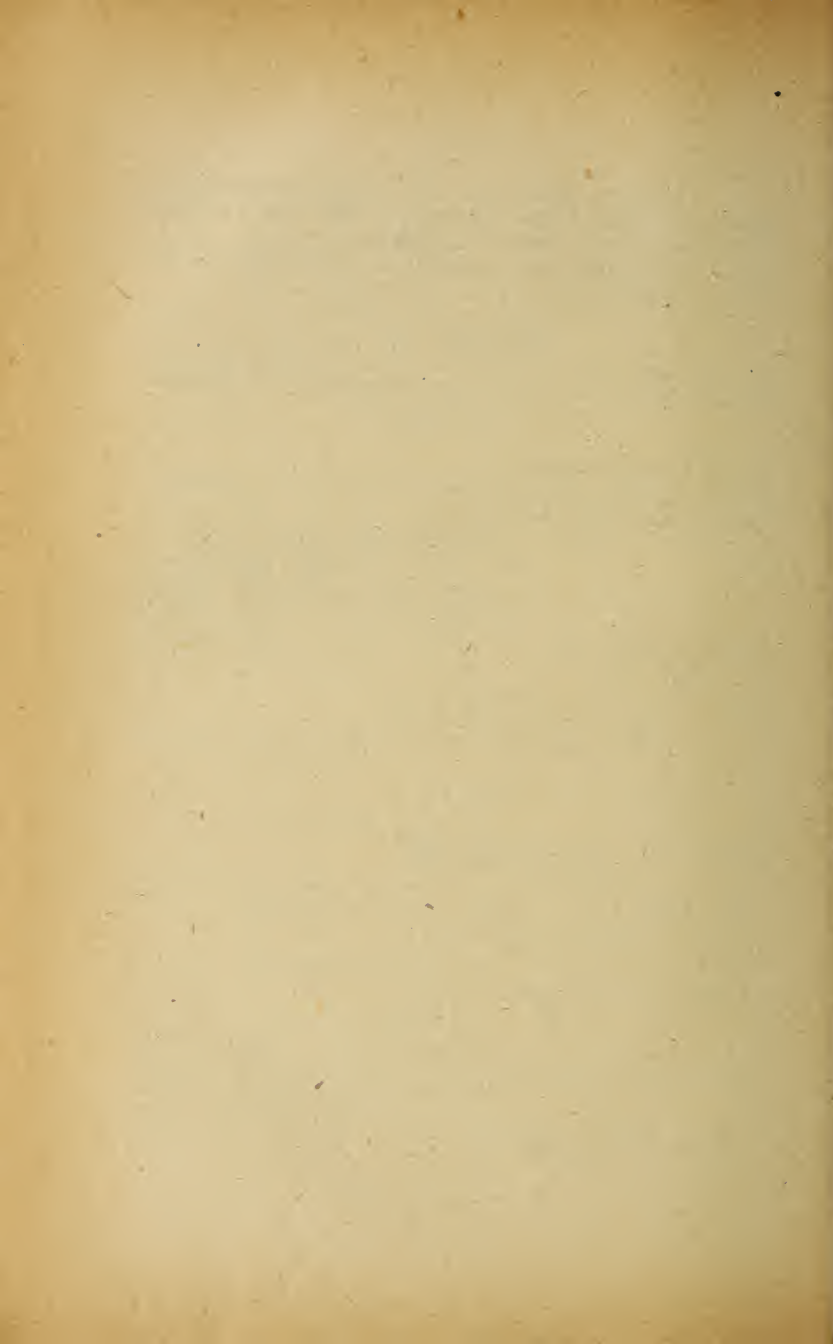
EULOGI. Donya Carlota.

MEST. (Es ella, no hi ha dupte. Veyam si'm coneixerà.)

BART. Endavant, endavant.

(*Don Eulogi figura donar la mà a la persona que ha d'entrar. Totes les mirades van diriges a la porta.*)

TELÓ RÀPIT

ACTE SEGON

Sala ab parets blanques y arrimadero de color, ben pintat. Porta al fons y portes laterals. A la dreta, finestres ab testos de flors. Mobles de caoba y palla fina. Quadros representant «Marines» y algun altre detall propi de casa de mariners acomodats.

ESCENA PRIMERA

PALET y SENYOR MESTRE, *que entra pel fons*

MEST. ¿Que no es aquí en Bartumeu?

PALET. ¡En Bartumeu, diu!

MEST. ¿Y còm és que ahir ningú va anar a sarau? Ni en Rafel, ni en Quirse...

PALET. ¡Sarau, ha dit!

MEST. Sí, home; he dit ahont és en Bartumeu y còm és que ahir ningú d'aquesta casa va anar a sarau.

PALET. Y jo li contesto que en Bartumeu no hi és a casa, y que de sarau ja'm vam tenir prou aquí ahir vespre.

MEST. ¡Ay, Palet, quina turbonada que'ns ha caigut a sobre!

PALET. Sí, senyor, sí; bufa un vent de garbí que'ns do-

- narà molta feyna... Prou que ho tinch vist.
- MEST. Però què va succehir, veyam, esplicat.
- PALET. Aviat ho serà d'esplicat. Aixís que va arribar aquella senyora, y que vostè se'n va anar no sé per ahont, va comensar el tràngul. —Que si li heu de fer bon paper. —Que si ja li fem. —Que si és sesta, que si ballesta... En Bartumeu, ab aquell geni que té, va muntarse fins al punt de dalt. Aquell senyor que va ab ella va volershi ficar pera arreglar la cosa, y... fillet de Déu, ja vam serhi. Com més deya, més ho embolicava... Alló era una xarxa que se'n havien perduts els caps!
- MEST. Ja, ja.
- PALET. Ara vegi còm s'ho han de pendre'ls fills d'en Bartumeu, veyent que'l seu pare's torna á casar, posantse a casa una dòna que ningú coneix y que quí sab, Mare de Déu, d'ahont ve.
- MEST. Això de que no la coneix ningú... ja'm parlarem.
- PALET. ¿Que la coneix vostè?
- MEST. Ara per ara... no sé què dirte. Abans del vespre ja't contestaré.
- PALET. ¿Vostè?
- MEST. Sí, home, sí; ¿de què t'estranyes?
- PALET. De rès, de rès. Per xò és mestre vostè, pera saberho tot.
- MEST. *Némine est novum sub sole.*
- PALET. ¿Y què vol dir això?
- MEST. Que de més verdes se'n maduren.
- PALET. Me sembla que aquesta l'hem cullida massa verda.
- MEST. Segueix. ¿Y còm va acabar la qüestió?
- PALET. ¿Còm va acabar, diu? Tornantsen ella á la fonda ab el senyor Gomas, y dient a n'en Bartumeu que ella no podia quedar-se en una casa ahont tant malament se la rebía.
- MEST. ¿Rès més que entornarse'n a la fonda?
- PALET. ¿Ahont havia d'anar? ¡A no ser que pasés la nit als banchs de l'envelat o sota'ls *toldos* dels *ca-ballitos* de la riera!

- MEST. No és pas això lo que vuy dirte... Lo que'm sembla natural, és que girés cúa y se'n tornés á Barcelona.
- PALET. Ja va dir el senyor Gomas que ho hauría fet si'ls hagués arribat l'automòvil, que a la *cuenta* se'ls va espatllar pel camí.
- MEST. Me sembla que aquest automòvil no acabarà d'arribar may.
- PALET. ¿Per què? ¿Què vol dir?
- MEST. Vuy dirte que no hi faran cap desgracia... Que d'automòvil, aquesta senyora, no'n té cap més que'l que surt de la seva boca. ¿Ho tens entés?
- PALET. Sí, vaja; que'l desaría en el mateix lloch ahont hi tinch el meu.
- MEST. Encertat; y encara hi quedaria espay per posarhi el meu. Veig que'ns entenem tu y jo, Palet. Y me n'alegro, perquè pot molt ben ser que'm fassis gran servey, segons com se presentin les coses.
- PALET. Ja ho sab; compti ab mi. El qu'es jo aviat li donaría'l passaport a n'aquesta senyora.
- MEST. No's pot matar tot lo qu'es gras. *Piano piano si va lontano*, com diuhen els italians.
- PALET. Això deu ser una cosa com si diguessim que poch a poch se va lluny, ¿oy?
- MEST. Justa la fusta; això mateix.

ESCENA II

DITS, RAFEL y després QUIRSE

- RAFEL. ¿Què hi hà senyor Mestre?
- MEST. Rès, que venía pera veure al teu pare.
- RAFEL. El pare...
- MEST. Sí; però en Palet diu qu'es fòra... ¿Què sabs ahont ha anat?
- RAFEL. Ja s'ho pot pensar... Aquí a casa nostra ha fugit la tranquil·litat per sempre més.
- MEST. Veuràs, el teu pare és el jefe y...

RAFEL. Ningú li nega. Però en aquest punt, tant el meu germà com jo, estem decidits a fer comprendre al pare que...

MEST. Rafel, dispensa si't tallo la paraula; a sangs vullentes no's fa may rès de profit. Sou joves, el cap us vull, y una etzegallada aviat es feta... Cal pensarhi en lo que's fa, cal pensarhi.

QUIRSE. *(Presentantse.)*

Ja ho hem pensat tot y estarem a lo que surti.

RAFEL. Vostè en nostre lloch faria lo mateix que nosaltres.

PALET. Ja ho sent; són del morro fort.

MEST. Ho comprench, ho comprench...

RAFEL. Y després, ¡quí és aquesta senyora que ab el rumbo que porta s'acomoda a viure en un poble, y aquí a casa, ahont si bé no hi falta rès, no som del seu bras!

QUIRSE. Prou que's veu que no pot ser rès de bo. ¡Quí sab els fins que porta!

RAFEL. Cregui, senyor Mestre; el pare... li soch fill. y a un altre que no fos vostè no li diria... El pare s'ha begut l'enteniment.

MEST. Lo que us deya ahir a la tarde: Déu ens guard del *cant d'una sirena*. Y aquesta dòna ho és de sirena... Ho sé millor que ningú.

RAFEL. ¿Que la coneix?

MEST. Potser sí.

RAFEL. ¿De debò?

QUIRSE. ¡Oh! Donchs parli.

MEST. No pas ara, perquè no n'estich del tot segur de que sigui la que'm penso.

RAFEL. Però, ¿podrà adquirirne la certesa?

MEST. D'això's tracta.

QUIRSE. Donchs com més aviat millor.

MEST. Calma, calma... Si donguessim un pas en fals fóra pitjor. Aquí lo que convé es no gastar pòlvora en salva. Es precis que'm deixeu fer a mi.

QUIRSE. Ja pot comensar a manar. ¿Veritat, Rafel?

RAFEL. Això sempre.

MEST. Es d'advertir que jo hi faré tot lo que hi sàpiga.

RAFEL. ¡Y quí pot saber més que un mestre!

MEST. *Aliquando dormitat Homerus.* L'home per xò és home, per equivocar-se. Ara per ara, si lo que sospito és una veritat, allavors rieuvos de tot. La partida serà ben nostra.

RAFEL. ¿Y ara què'm de fer nosaltres?

MEST. Rès.

QUIRSE. Sí qu'és ben poca cosa.

MEST. Vuy dir, estar a l'espectativa y prou. Rès de cops de geni; que'ls cops de geni són com els fochs de bengala: enlluernen de moment, però després deixen més fosch que abans.

PALET. Això que diu dels fochs de bengala sí qu'és ben veritat.

MEST. Està clar que ho és; com tota resplandor que sols dura un instant. Ja ho sabeu: si haig de pilotar jo la fragata, tenu de creurem tots.

PALET. Ja podeu manar, nostramo. Y que no arriarem pas veles... ¡De primer calarem foch a la Santa Bàrbara!

(*Mirant per la finestra.*)

Miris: ara ve'l senyor Gomas.

MEST. ¿Sí? Donchs deixeu-me sol ab ell. Aquest és el primer pas que s'ha de donar. Tù, Palet, digues a l'Antonia que entri a avisarme aixís que vegi venir a n'en Bartumeu.

PALET. Està bé.

MEST. Y no t'allunyis massa; pot ben ser que t'hagi de menester.

PALET. Descansi.

RAFEL. Anem, Quirse. Tinch por de no poguer contenir-me davant de segons quí.

MEST. ¡Aixís estem! ¿En què hem quedat?

RAFEL. Té rahó, té rahó.

MEST. *Si vis pacem, para bellum.*

PALET. Sempre'n té una per dir.

MEST. Aquesta ja fa molts anys que va dir-se. Anèuvo-sen y rès de coses estranyes ni...

PALET. Ni de fochs de bengala, ¿veritat?

MEST. Això mateix.

QUIRSE. Anem, germà.

(Se'n van pel fons esquerra.)

ESCENA III

El SENYOR MESTRE s'assenta ab calma, treu la petaca y comensa a fer un cigarret. Pausa. DON EULOGI apareix pel fons de la dreta, mira l'escena fins que'l senyor Mestre li diu

MEST. Passi, passi.

EULOGI. ¡Ah, caramba, senyor Mestre! ¡Quànt me'n alegro de trobarlo...!

MEST. Gracies. Ja veurà, com que aquests tres dies de festa major l'estudi està tancat, ¿ahont vol que vagi?... Aquí pot dirse que ho miro com a casa meva. En Bartumeu y els seus fills són els amichs més íntims que tinch al poble.

EULOGI. ¡Y el deixen sol!

MEST. Oh, no'n fan ab mi de compliments... ¿No li dich que hi estich com a casa?

EULOGI. Vaja, vaja...

MEST. Sí, senyor, sí...

(Pausa propia d'aquelles converses que ningú sab què dir.

D. Eulogi encén un cigarro y fa ademan de convidar al senyor Mestre.)

EULOGI. ¡Ah! Veig que vostè ja fuma.

MEST. Sí, senyor; ja fumo. Gracies.

EULOGI. Fa un temps magnífich, ¿veritat?

MEST. Sí, senyor, un temps preciós. ¿Per què no seu?

EULOGI. Gracies. *(Ho fa.)*

MEST. Y cubreixis; aquí no som pas a missa.

EULOGI. No, ca... Es exclusivament comoditat.

MEST. Sent aixís...

EULOGI. Sí, senyor, sí.

MEST. ¿Y el poble, què tal? ¿Què li sembla?

EULOGI. Com tots els d'aquesta part de la costa, molt pintoresch, y, sobre tot, aquella netedat tan característica, les cases tan blanques...

MEST. Això sí.

EULOGI. Totes tan endressades... Un s'hi troba molt bè a dintre...

MEST. Per uns quants dies, sí. Però els que estan acostumats a un'altra vida...

EULOGI. No's cregui, també cansa, també cansa... Miri, aquí té precisament a donya Carlota...

MEST. (Tu mateix m'hi has dut.)

EULOGI. Donya Carlota, acostumada al gran món, a viure en societat... Tenint fins automòvil...

MEST. (Ja surt l'automòvil.)

EULOGI. Cansada de la vida de ciutat, ab gust se despendrà de tot...

MEST. ¿Fins de l'automòvil?

EULOGI. Naturalment...

MEST. (Ja ho he dit que no'l veuriem may aquest cèlebre automòvil.)

EULOGI. ¿Què'n faria aquí de l'automòvil!...

MEST. Es clar; per pescar no serveix.

EULOGI. Donya Carlota és una senyora que sab enmotllarse a totes les circumstancies de la vida.

MEST. ¿A totes? Sí, aixís ho comprench.

EULOGI. Bé, a totes... Entenemos...

MEST. D'això's tracta, de que'ns entenguem.

EULOGI. (Es precís fermel meu.) Si els fills d'en Bartumeu la coneguessin bé, n'estarien ben contents de que entrés a la familia.

MEST. Comprenqui que hi ha cosas que...

EULOGI. ¿Vostè no hi ha enraonat encara ab donya Carlota?

MEST. Home, no. La vareig veure solzament de passada... Y per cert que voldria ferli alguna pregunta a vostè.

EULOGI. Digui, digui.

MEST. (Tinguem diplomacia.) La veritat; en el món hi

han casualitats verdaderament extraordinaries. Creguim que moltes vegades en la vida passen coses que talmen semblen una comedia.

EULOGI. Jo sempre dich que la realitat hi ha cops que està plena de inverosimilituts.

MEST. Això mateix. Tinch de confessarli que la presència de donya Carlota m'ha dut a la memoria certa aventura d'un íntim amich meu.

EULOGI. ¿Una aventura? (¡Què serà!)

MEST. Y li parlo de vint anys enrera.

EULOGI. Repari que, fa vint anys, donya Carlota era una criatura... Ara no'n conta més, enllà de trenta y... pico.

MEST. ¡Y pico! Sí, un pico de quinze anys, que sumats ab els trenta que diu, faran un total de quaranta cinch. ¿No li sembla?

EULOGI. Veurà...

MEST. Miri que ho sé de bona tinta.

EULOGI. Sí, quaranta cinch; però confessem que no'ls aparenta pas.

MEST. Jo no tracto dels que aparenta, sino dels que té. Ara, tocant al nom, no sé perquè'm sembla que donya Carlota... no és donya Carlota.

EULOGI. ¡Xist!... No enraioni tan alt.

MEST. Ah, vaja... ¿Vol que parli més baix? Hi parlaré. (Ja'l tinch.)

EULOGI. (Aquest home és un perill.)

MEST. Donchs, com anava dient, jo estich segú que aquesta donya Carlota, fa vint anys, ja no era tan criatura, quan un íntim amich meu va conèixer-la a Puerto Rico.

EULOGI. ¡A Puerto Rico, diu!

MEST. Sí, senyor; y ja allavores, segons deya, ja ho era de viuda d'un general, sino que allí no'n tenia d'automòvil, ni tampoch se deya Carlota.

EULOGI. (Aquest està enterat de tot.)

MEST. (¡Es ella! No hi ha dubte.)

EULOGI. Fins aquí, tot això no són mes que suposicions de vostè...

- MEST. No, senyor; no són suposicions. Vostè, naturalment, sent el seu... apoderat, deu estar *apoderat* de tota la seva vida y miracles.
- EULOGI. Veurà, jo, com vostè ha dit molt bé, no sóch més que'l seu apoderat, y de certes intimitats de la seva vida, puch estarne completament ignorant.
- MEST. ¿Vostè no està enterat de certa historia ó, com li deya, aventura que va durar cosa d'un any ab una tal Francisca?
- EULOGI. ¿Francisca?
- MEST. Sí, Francisca, y un cert subjecte que va anar a Puerto Rico pera recullir una herencia d'un oncle seu de l'Habana? ¿No'n sab rès d'uns escàndols donats a l'isla?
- EULOGI. Més baix, home, que poden sentirnos...
- MEST. *(Baixant molt la veu.)*
D'uns escàndols, repeteixo...
- EULOGI. Escàndols, com vostè diu, no és veritat.
- MEST. Bé, això depèn d'encarnadures, y la de vostè me sembla que no's gayre delicada.
- EULOGI. Senyor meu, ¡prepari que les seves paraules!...
- MEST. Home tinch de parlarli de manera que m'entengui clar.
- EULOGI. En fí; ¿què's proposa vostè? ¿Quínes són les seves intencions?
- MEST. Primerament, que confessi que donya Carlota no's diu Carlota, sino Francisca.
- EULOGI. Carlota és el seu segon nom.
- MEST. Segon: que aquesta Francisca és la de Puerto Rico.
- EULOGI. Això no li puch assegurar, perquè en aquella època jo no la coneixia.
- MEST. Donchs jo sí.
- EULOGI. ¿Es dir que vostè també la coneix?
- MEST. ¡Burrango! ¡Ja ho crech! Com que jo era l'inseparable d'aquell amich meu que li he dit.
- EULOGI. ¿Quín amich?
- MEST. El de l'herencia de l'oncle de la Habana.

- EULOGI. ¡Ah, sí!
- MEST. Aixís que vegi a donya Carlota, vostè parlili d'en Pep Recasens, capità de la corbeta «Esperansa».
- EULOGI. ¡Però aquest tampoch és el nom de vostè!
- MEST. Es el meu segon nom y apellido. Jo era l'amich íntim del de l'herencia, ja li he dit abans; de l'enamorat, del pagano.
- EULOGI. Es veritat. De modo y manera que... digueme l'antich adorador de donya Carlota, ¿viu encara?
- MEST. ¡Ja ho crech que viu! (No m'hi mort pas, gracies a Déu.) Y que pot presentarse d'un moment a l'altre, perquè té moltes propietats aquí al poble. (Embolica que fa fort.)
- EULOGI. ¿Es rich?
- MEST. ¡Millonari! Va tornar a heredar.
- EULOGI. ¡Quànt celebros tenir ab vostè aquestes explicacions!
- MEST. ¡Ho veu, home!
- EULOGI. Sí, sí... Però, sobre tot, a n'en Bartumeu ni una paraula,
- MEST. Ni un mot. Però no n'hi ha prou de que calli.
- EULOGI. Veritat és; això podria esgarriarnos els plans... Y dich plans, perquè confesso que m'havía equivocat ab vostè. El tenia per un enemich.
- MEST. ¡Y ca, home! ¡Què haig de ser enemich jo... ¡ey! si'ns sabem entendre y parlar clar.
- EULOGI. ¡No'ns hem d'entendre... home de Déu! No som pas moros. Parlant la gent s'entén.
- MEST. En aquest món ningú fa rès per rès, y...
- EULOGI. Molt ben dit. Ja'ns entenem, ja'ns entenem...
- MEST. Y es clar que'ns entenem. Y vaig a serli més franch.
- EULOGI. Digui.
- MEST. (Ara va'l cop d'efecte.) ¿Vostès creuen que en Bartumeu és rich?
- EULOGI. Es clar que ho creyem.
- MEST. Donchs errada. Està carregat de deutes.

EULOGI. ¡Què'm diu!

MEST. Lo que sent. Fa un quant temps que tot li surt malament, y ell lo que pensa es que ab el casament de donya Carlota, que fins té automòvil, podrà referse un bon xich.

EULOGI. ¡Calli, home, vostè y l'automòvil! No'm fassi riure.

MEST. ¡Rigui tant com vulgui! (Jo ja fa estona que ho faig.)

EULOGI. ¿En Bartumeu endeutat? Però si pel poble y fòra'l poble's diu que és tan rich!

MEST. Deixils dir; cada casa és un món. Vostè, com home d'esperiencia, prou que deu sapiguer que no's or tot lo que llú.

EULOGI. Prou que ho sé, prou que ho sé...

MEST. Perquè se'n convenci vostè mateix, ja veurà...
(*Va al fons.*)

Palet, vina. (No hi ha més, un altre embolich.)

ESCENA IV

ELS MATEIXOS y PALET

PALET. ¿Que'm demana, senyor Mestre?

MEST. Sí; fesme'l favor de contestar ab bona veritat a tot lo que't preguntí.

PALET. Però...

MEST. No tingas cap recel, el senyor és de confiansa; ja estem entesos ell y jo. Pots parlar clar.

PALET. Ja pot anar preguntant.

MEST. Veyam, digues: ¿ahont són la *Santa Tecla* y la *Rosario*?

PALET. ¿Vol dir les barques d'en Bartumeu? ¡Uy!... Vostè dirà ahont són, a cân Pистраus.

MEST. ¿Y còm estan les vinyes del pla?

PALET. ¿Còm estan? Esplíquiho a la filoxera.

MEST. ¿Y les cases del camí de dalt?

PALET. ¡Cases m'ha dit! Prou que hi foren les cases si no s'haguessin cremat. Però...

MEST. Prou. Ja estàs llest per ara.

PALET. Ah, ¿ja estich llest? Avant, donchs. (No sé pas quína pesca és aquesta.)
(*Se'n va.*)

ESCENA V

SENYOR MESTRE y DON EULOGI, *que's queda desconcertat*

MEST. ¿Què li sembla? Y això encara és lo de menos. Tot lo poch que li queda ho té hipotecat. Per veure de salvarse en part o art, va donarse a jugar a la Bolsa; però com qui juga per necessitat pert per obligació... pot comptar còm van les coses. (Ab una mica més l'envio a captar a n'en Bartumeu.) ¿Què'm contesta vostè?

EULOGI. ¿Què vol que li contesti? ¡Que estich completament desconcertat! Créguim, senyor Mestre, que li estimo molt les noticies que'm dóna... Aquest Bartumeu se mereixeria una bona llissó.

MEST. ¿Y si jo li digués que puch donarli ben bona?

EULOGI. ¡Còm!

MEST. ¡Oh, còm... còm...! Donantli.

EULOGI. Digui.

MEST. Veurà, ja li he dit abans que'n el món ningú fa res per res. *Do ut des, facio ut facies*, qu'es el fonament de tot contracte bilateral. ¿Comprèn?

EULOGI. Entesos. No'n parlem més.

MEST. Donchs veurà, abreviem; perquè pot arribar en Bartumeu, y ja m'entén...

EULOGI. Repeteixo, que'ns entenem.

MEST. Sent aixís, per lo que toca al meu amich, deixil per mi. Jo conech molt bé les seves inclinacions, hi tinch gran ascendent y farà tot allò que no saltres volguem.

EULOGI. ¿Vol dir?

MEST. No'n passi cap ansia. Ara a vostè lo que li toca

fer, és explicar a la Francisca, o donya Carlota, dònguili el nom que vulga, tot lo que acabo de dirli, y veurà com li confirmarà les seves relacions ab el meu amich. Vegi si es possible una llissó més grossa per en Bartumeu.

EULOGI. ¡Magnífich! ¡Senyor Mestre, vostè és un gran home! Aquesta es la meva mà.

MEST. Y aquesta la meva.

(*Encaixant fortament.*)

(La primera pota de burro que he tocat avuy.)

ESCENA VI

DITS y BARTUMEU, *pel fons de la dreta*

BART. ¡Celebro vèurels tan amichs!

MEST. No tenim cap motiu per lo contrari, ¿veritat?

EULOGI. Ben segur. ¡Quín motiu té d'haverhi! El senyor Mestre és una persona molt simpàtica, de tracte molt agradable.

MEST. Es favor que vostè'm fa. Jo no soch més que un pobre mestre d'estudi...

BART. ¡Oh! Aquí hon lo veu, no's cregui, ha corregut mitj món. També ha estat a l'Amèrica.

EULOGI. (Ja veig que no m'enganya'l senyor Mestre.)

BART. Y ha estat un *corrido*...

MEST. (¡Veyam si ara aquest m'ho tira tot a rodar!) En Bartumeu sempre està de broma.

BART. ¡De broma! No pas ara.

EULOGI. ¡Y això! ¿Què li passa?

BART. Que estich molt disgustat, li confesso.

EULOGI. ¡Disgustat! Vostè dirà...

BART. Sí, senyor, que li diré. La conducta dels meus fills pot contrariar a la Carlota com me contraria a mi mateix; però això no's motiu suficient perquè ella'm dongui un desaire com m'ha donat. Jo, pesi a qui pesi, cumpliré la meva paraula. May de la vida he tornat enrera ab rahó y fins sense rahó.

EULOGI. Expliquis, ¿qué li ha passat?

BART. Que la Carlota no ha volgut rèbrem.

EULOGI. ¡Que no l'ha rebut a la fonda!

MEST. (Això va bé.)

BART. No, senyor, no m'ha rebut.

EULOGI. ¡Ho estranyo! Donya Carlota és una senyora molt atenta y ben educada.

BART. Per la mateixa rahó m'ha ofès doblement.

EULOGI. Quan menos haurà justificat la seva conducta ab una o altra rahó.

BART. Ab una excusa. M'ha fet dir per la cambrera que no's trobava bé, y que's llevaria tard.

EULOGI. ¡Ho veu, home! ¿Què té de particular tot això, tenint en compte que's tracta d'una persona delicadíssima, a qui les escenes d'ahir van produirli un disgust serio? Senyor Bartumeu, compregui que està injust ab ella, molt injust.

BART. ¡No sé per què!

EULOGI. Li diré francament, Vostè ha obrat de molt lleuger no preparant el terreno pera'l moment de sa presentació, cosa que hauria estalviat el disgust que ara donya Carlota està passant, y que li pot produir fatals conseqüències.

BART. Té rahó. ¡Ho veu, senyor Mestre, ho veu!

MEST. Jo no veig rès. No cerqui complicitats, que no hi són.

BART. A ser vostè un altre, tot això no hauria succehit.

MEST. ¡Home, gracies!

BART. Sí, senyor; vostè, com a íntim de la casa, y a qui els meus fills respecten, era qui ab temps devia decantarlos a la meva dessició. Mes vostè ha fet tot lo contrari.

MEST. Els que defensen una causa han de sentir verdadera fè per la causa. Sense fè no hi han màrtirs ni hèroes. Vostè mateix, sent l'interessat, anava retardant el moment... ¿Per què? Perquè's trobava mancat de fè, perquè inconscientment preveya lo que està passant.

BART. Veig que no hi han amichs en el món. Ningú's pot fiar de ningú... Si un mateix no's fa les coses..

MEST. ¡Ah! *Medice, cura te ipsum.*

BART. No'm parli en llatí, perquè'm treu de fogó.

EULOGI. Concretem. L'actitut de donya Carlota en aquests moments, tenint per principal causa el disgust d'ahir, pot obehir també a causes o, millor dit, a pensaments, que tractaré d'aclarir, per satisfacció de tots. ¿No li sembla Bartumeu?

BART. Lo que'm sembla es que de lo que aquí's tracta es de faltar a la paraula donada.

EULOGI. ¡Alto! Vostè va més enllà de lo just. En justa defensa meva, dech dirli que jo administro els béns de donya Carlota, però no la seva voluntat. Ella és molt duenya de tot lo seu, y encara es més duenya d'ella mateixa.

BART. Fins aquí, tot lo que vostè acaba de dirme y rès, passa per un mateix cedàs. Més tonto jo de donarli cap explicació.

EULOGI. Senyor meu, ja que s'ho pren aixís, permeti que li diga que tampoch les he demanades jo les explicacions. Mes vostè dirigeix càrrechs contra la meva administrada, y jo, en ús del meu perfecte dret y dever, he de sortir sempre a la seva defensa.

BART. Està bé.

MEST. (La cosa va com una seda.)

EULOGI. Per lo tant, si no té rès que manarme, jo'm retiraré per anarmen a enterar de l'estat de donya Carlota; advertint que entre vostè y ella no hi tindrè més intervenció que la que ella disposi.

BART. Torno a dirli que està bé.

EULOGI. Fentho aixís, la meva intervenció en aquest assumpte no serà may directa. ¡No sé si m'entén!

BART. Repeteixo per tercera vegada, que està bé.

EULOGI. Y jo repeteixo que'm retiro.

BART. Vostè es molt duenyo de ferho.

EULOGI. Passihobé.

BART. Estiga bo.

EULOGI. Senyor Mestre...

MEST. Servidor de vostè.

(A l'estranyers les mans, se parlen apart.)

EULOGI. (¿Què tal, he preparat bé'l terreno?)

MEST. (Molt bé. ¡Vostè es un peix que's porta l'oli!)

(Don Eulogi se'n va, dirigint mirades d'intel·ligència al senyor Mestre.)

ESCENA VII

SENYOR MESTRE y BARTUMEU, *que's passeja nerviosament, y de cop s'encara ab el senyor Mestre*

BART. ¡Ja deu estar contén!

MEST. ¡Jo!

BART. Sí, senyor; vostè y els altres.

MEST. Bartumeu, tinch el sentiment de dirli que no'l conech.

BART. Donchs jo desde ara sí que'l conech a vostè. Vostè, ab capa de bona amistat, m'ha anat portant a vendre.

MEST. ¡Senyor Bartumeu!

BART. Sí, senyor; no retiro les paraules, no. Jo, com home de mar, no'n tinch de segones intencions. Embesteixo'ls temporals de la vida a pit descobert y sempre ab el cor a la mà. No com vostè, que sega l'herba sota'ls peus, que va socavant el terreno mansament. Però ja li he descobert la mònita, y no li valdrà ab mi desde avuy endavant.

MEST. Bartumeu, la millor prova d'amistat que puch donar és fer lo que estich fent.

BART. ¿Qu'és lo que fa?

MEST. Èscoltar els seus insults.

BART. Perquè no'ls pot rebatre.

MEST. Al contrari; per lo que li he dit anteriorment,

perquè vostè no és el Bartumeu que jo conech. Perquè no és el seu cap el que governa. Perquè no es el seu bon criteri el que li dicta les paraules que surten dels seus llavis.

BART. Aixís, home; ¡digui d'una vegada que m'he tornat boig! ¡Que sóch un ximplet!

MEST. Boig, no; ofuscat, sí. Ofuscat per una idea que'l domina, que l'absorveix per complert, no donantli lloch a la reflexió.

BART. Sí, ja sé lo que vol dir, sí. Y tindrè que donarli la rahó, perquè no'n sé jo de paraules de retòrica com vostè; d'això ja n'estich convenut fa temps. Vostè sí qu'és una sirena que afalaga ab els seus cants; però jo, com vell mariner, les desprecio aquestes falornies. Y, en fí, acabem: ¿què li ha dit vostè a don Eulogi?

MEST. (¡Què li diré ara a n'aquest home!)

BART. No contesta ¿eh? Més m'ho estimo.

MEST. ¡Si vostè s'ho diu tot!...

BART. És clar que m'ho dich. Com que vostè tampoch me diria la veritat. Desde avuy no'm refiaré de ningú.

MEST. Aixís no tindrà lloch a sospites.

BART. (Anant al fons.)

¡Palet!

MEST. (¡Està furiós!)

ESCENA VIII

DITS, PALET, *més tard* RAFEL

PALET. ¿Que'm crida?

BART. Sí. ¿Ahont són els noys?

PALET. En Quirse és a la barberia, en Rafel és al seu quarto.

BART. Dígalí que'l demano.

PALET. Voy.

(Se'n va pel fons esquerra.)

BART. Ja veurà si ho acabo tot d'una revolada.

- MEST. Si li sembla, jo'm retiraré.
- BART. No, perquè serà jòch de poques taules.
(*Surt en Rafel.*)
- RAFEL. ¿Diu en Palet que'm demaneu, pare?
- BART. Sí; tant a tu com al teu germà y al senyor Mestre.
- MEST. A mi hem farà un gran favor de que no m'hi barrégi en aquesta qüestió.
- BART. Vostè, lo mateix que'ls meus fills, és qui té la culpa de que jo estigui fent un paper ridícol.
- RAFEL. ¡No sé perquè ho diu això!
- BART. Perquè és aixís. Perquè per vosaltres, la meua voluntat és lletra morta. Perquè ja no'm teniu cap respecte. Perquè no feu cas de la meua paraula empenyada... Però jo no torno enrera pesi a qui pesi, caygui qui caygui, com ja ho he dit moltes vegades.
- RAFEL. Esteu injust, pare. Vos heu donat una paraula de casament perquè aixís vos plau. No'ns teniu pas de demanar consentiment per casarvos. Caseuvos ab qui vulgueu, és a vos a qui toca escullir bé.
- BART. ¡Què vol dir, escullir bé!
- RAFEL. Rès més que lo que dich; lo que ja varem dir ahir tant el meu germà com jo... Que voler que de bona voluntat prenguem una mare postissa, no pot ser de cap manera sense ofendre la memoria de la que'ns vetlla desde'l cel.
- BART. ¡Rafel, te'n compte ab lo que dius!
- RAFEL. Pare, el cor no'n vol de sentiments enmatllevats.
- PALET. (¡Manoy, que ben xafat!)
- BART. ¡Ja'l sent! ¡Ja'l veu!
(*Al senyor Mestre.*)
- Aquests són els deixebles que vostè ha tret. Li dono les gracies.
- MEST. Fins aquí, en Rafel no falta al respecte de ningú.
- BART. ¡Vostè què té de dir, sino retòriques pera de-

fensarlo! ¡Bé's veu prou clar que tots van contra meu! Però no hi fa rès, jo contra tots faré valdre la meua voluntat, la meua, qu'és l'única que aquí té de respectarse.

MEST. Y tots la respectem.

BART. A mitjes.

RAFEL. En tot lo que podem y devem.

BART. ¡Jo dich que ha de ser en tot y per tot!

RAFEL. No pas ab allò que la voluntat no hi mana, perquè està per sobre de la voluntat.

BART. *(Sense poguer aguantar l'impuls de son caràcter violent, y arbolant una cadira.)*

¡Llamp de l'infern!

MEST. ¡Bartumeu!

PALET. ¡Nostramo!

ESCENA IX

ELS MATEIXOS y QUIRSE, *que surt y atura el moviment de son pare*

QUIRSE. ¡Pare! ¡Per Déu, no us ho prengueu aixís! ¡Què ha passat aquí! Dignes, Rafel. Parli, senyor Mestre.

BART. No. Ja ho diré jo. No vuy més gent que parli per mí. Ja sóch prou bo pera dir les coses clares.

QUIRSE. Trayeume d'ansietat.

BART. Ben prompte està dit: Ves si tu també penses com ton germà y dius lo mateix que ell.

QUIRSE. No sé lo que ha dit, però sè lo que pensa, y ab ell estich del tot conforme.

BART. Està bé. ¡Aquí a casa no hi vuy traidors! Tant tu com ell podeu passar la porta. Aquí ja hi esteu de més.

QUIRSE. ¡Ens treyeu de casa!

BART. El que no hi estiga bé, que se'n vagi, y com que

de bé no hi estariau, podeu marxar. Ja està dit tot.

(Pausa neguitosa per tots els personatges.)

QUIRSE. Rafel, ¿anem?

RAFEL. Anem. ¡Pare, recordeu-vos de que sou vos qui'ns treu de casa! Mes, ab tot, anem allà ahont anem, siguem allà ahont siguem, nosaltres sempre serem els vostres fills.

(Marxen poch a poch y abraçats.)

MEST. Bartumeu, penseu ben bé lo que esteu fent, encara sou a temps de...

BART. ¡Rès! ¡Ja està dit! ¡Costi'l que costi, pesi a qui pesi, vuy que's compleixi la meua voluntat! ¡Fòra tots!

RAF. y QUIR. Ja'ns en anem, ja...

(Bartumeu, ab ademan imperatiu, senyalant la porta. Senyor Mestre y Palet, quiets en son lloch.)

Rafel y Quirse, marxant pel fons.

Teló pausat.)

FÍ DE L'ACTE SEGON

ACTE TERCER

La mateixa decoració del primer acte

ESCENA PRIMERA

PALET y L'AVI RUSCA

PALET. Veniu, avi, veniu; aquí estareu més a la fresca.

RUSCA. Sí; que avuy el sol pica de valent. ¿Que tens tabaco?

PALET. *(Donantli la petaca.)*

Teniu; és de divuyt, ¡eh!

RUSCA. Terregada. ¡Ja crema, ja!

(Omple la pipa.)

¿Tens un misto?

PALET. Sí. ¿Voleu que l'encengui?

RUSCA. Tu mateix. He sortit de casa desprovehit de tot.

(Encén la pipa.)

Endemés, com anavem dient, un hom com jo ja no hi pot anar a buscar rès a la mar. Això queda per vosaltres els joves. Les humitats no'ns proven als vells. Jo tinch setanta anys un darrera l'altre.

PALET. ¡Ja són un bon rengle!

- RUSCA. Se perd de vista. Com que tota la vida he treballat, m'hi migro a casa sense fer rès... Y si bé, gracies a Déu, no m falta rès, puig el noy y la jove no la coneixen la mandra, ¿sabs?, és allò que's diu, si un hom pot ferhi alguna cosota, may hi està de més. Aixís es que voldria veure al teu amo en Bartumeu, perquè'm deixés artiguejar un tros de montanya.
- PALET. ¡Caratsus d'avi! Però, ¿no valdria més que reposessiu?
- RUSCA. Prou que reposaré aviat, que no m'hi quedaré per llevar en aquest món, no.
- PALET. ¡Uy! N'hi ha per temps d'això que dieu.
- RUSCA. Desenganyat, noy; de vell ningú'n passa. Jo en aquest món ja he fet tot el meu camí. He pujat la familia, tots s'han casat y viuhen bé. ¿Què puch esperansar més? ¡No veus que si els vells no'ns moríem tindrien d'engrandir el món!
- PALET. ¡Y que costaria una mica ferhi obres al món!
- RUSCA. ¡Y tal si costaria! Ves ahont anirien a buscar el terreno! Aixís es que... a la voluntad de Déu. Ell mi va posar, ell que me'n tregui quan sigui l'hora. Endemés, tornant al cas, com deya...
- PALET. Veniu per veure a l'amo, ¿no és això?
- RUSCA. Bé duya aquesta *antanció*.
- PALET. És que... no sé si estarà per vos.
- RUSCA. ¡Avuy que encara tothom fa festa!
- PALET. Nosaltres no que no'n fem.
- RUSCA. No treballes pas tu.
- PALET. Ni ell tampoch. Lo que vuy dirvos és que potser no'l trobeu d'humor... Encara no s'ha llevat.
- RUSCA. ¡Ell qu'es tan matiné! ¿Que no està bo?
- PALET. Està passant una trifulga que no sé còm la pahirà.
- RUSCA. Si que n'hi sentit dir alguna cosota, ara que hi penso. ¿Què passa? ¡Ey, si's pot saber!
- PALET. Passa... que vol tornar a casarse; ja està dit.
- RUSCA. ¡Valgam Sant Telm! ¿Vols dir qu'és veritat?
- PALET. Mireu si ho és, que ja té la núvia al poble.

RUSCA. ¡Però que s'ha tornat *loco!* Alguna marcolfa que li deu buscar els quartos.

PALET. Potser sí.

RUSCA. ¿Y els noys què hi diuhen?

PALET. ¡Què hi diuhen! Desde ahir que són fòra de casa.

RUSCA. ¡Ay benehit siga'l nom de Jesús! ¡Ves de quína manera ens toquem del *coco* els homes, moltes vegades!

PALET. Ja ho veyeu, és aixís.

RUSCA. Tens rahó, noy, que ab aquesta taleya no estarà pas per mí en Bartumeu. Tornaré un altre día...

PALET. Ara ja sou aquí.

RUSCA. Tens rahó. Y que si'l veig a n'en Bartumeu, n'hi cantaré quatre de clares. Les madrastres sempre són madrastres... Ves, la més bona diuhen que'l nas li amargava.

PALET. ¡Ja, ja! ¡Ara sí que m'heu distret ab això del nas!

RUSCA. ¡Vaya si n'hi cantaré quatre de clares! Y que jo no soch pas d'aquells que per davant diuhen una cosa y per darrera un altra.

PALET. Calleu, que'l sento. Ja s'ha llevat.

RUSCA. Donchs ja'm sentiràs. Oh, a mi també, ¡quín un jo!...

PALET. ¡Xist...!

ESCENA II

DITS y BARTUMEU

RUSCA. ¿Y donchs, Bartumeu, que'm près la matinada?

BART. ¡Hola! ¿Sou vos, avi Rusca? Què tenim de bò.

RUSCA. Venía per veüret.

BART. Donchs ja'm veyeu.

RUSCA. Sí; però si no estàs per mi, ja'ns veurem un altra estona.

BART. No cal, home; podeu parlar. Digueu.

RUSCA. Veuràs. Tu no deus tenir *antenció*, per ara, de plantar al tros de montanya.

- BART. A dirvos la veritat, ni sí ni no, Això de les vinyes, avuy d'fa surten cares, y quan lleven costen un sach de moneda.
- RUSCA. Per xò mateix.
- BART. Y què volíau, veyam.
- RUSCA. Veuràs, ja t'ho diré; si a tu no't venía malament, me'n quedaria un tros pera artiguejar. Allò, ¿sabs?, per ferhi quatre frioleres, per entretenirme... S'entén, ab els tractes que'ns convinguem.
- BART. Sí, home, sí; el tros que volgueu y ab els tractes que us semblin. Però'm penso qu'és massa feyna per vos tot sol.
- RUSCA. Veuràs, els noys ja m'ajudaran a estones perdudes; perquè a casa entre tots hem de ferho tot, noy, no'n podem pagar de jornals. Mira, el gran ja té cinch families y tots cinch cabrien en un cove de pallà. Sòrt que la jove, val a dirho, es un esquerrà que sab trèurers la feyna dels dits.
- BART. Ja's llesta, ja; no té pas sòn a les orelles.
- RUSCA. Y, veus, jo no hi venía bé al casament. Les vegades que li he dit.
- BART. ¿Vos mateix li dieu?
- RUSCA. Y sí que li dich. No me'n callo cap jo.
- BART. ¿Y què hi diu ella?
- RUSCA. Riu y va fent la feyna.
- BART. Vaya, menos mal que s'ho prèn rient.
- RUSCA. Tot ens ho prenem rient a casa. De diners no ni poden haver gayres, però de rialles n'hi ha moltes.
- BART. ¡Ja sou prou felissos vosaltres!
- RUSCA. Molt. Tu sí que sembla que estàs tot mal enformatjat.
- BART. No estich gayre d'humor, no.
- RUSCA. Bé, sí... Es allò que's diu: cada casa és un món. Sempre'n passen de noves.
- BART. Disgustos que'm donen els fills...
- PALET. (Ara ells ne tindran la culpa.)

RUSCA. ¡Els fills! Vols dir que en Rafel y en Quirse...
Bé semblen prou bons noys.

BART. També m'ho semblaven a mi. Però no ho són.
M'han deixat.

RUSCA. ¡Que t'han deixat, dius! ¡Y ara! ¿Còm s'explica
això?

BART. Han volgut pujarsem a les barbes, y no'ls vuy
a casa.

RUSCA. Ah, aixís has sigut tu el que'ls ha tret.

BART. Es igual.

RUSCA. No que no es pas igual. Mira, Bartumeu, de
vegades els pares ens deixem portar del gènit...
Allò que deya, ¿sabs? Jo no volía a la jove, ha-
víem arribat a les set pedretes, y ara... com te
dich, me l'estimo com a filla propia. ¿Còm ho
faríem a casa homes sols?

BART. Això precisament és lo que penso; per xò vuy
tornarme a casar.

RUSCA. ¡Casarte tú! Que's casessin ells, *bueno...*
¡Però tú!

BART. Sí. Casarme perquè a casa hi hagi una mes-
tressa.

RUSCA. ¡Oh! ¡Alto, alto! Aixó és un punt diferent al
meu. ¡Això és donar madrastra als fills!

BART. ¡Y dali ab la madrastra! ¡Tots el mateix!

RUSCA. ¡Clar que sí! Oh, això no t'ho aprovo pas.

(*Palet li estira'l gech.*)

¡No senyor, que no li aprovo! ¿Per què tinch
de dir lo que no penso? Y faras un disbarat
si't cases, Bartumeu. Un disbarat dels més
grossos.

BART. Disbarat segons y còm... Perquè no sabeu de la
persona que's tracta.

RUSCA. Tractis de qui's tracti, és ficarse en un cau de
rahons.

BART. Lo qu'és, és fer que la casa vagi ben adminis-
trada.

RUSCA. ¡Romansos! ¿Veus? Tot just est a mitj camí y ja
tens els fills fòra de casa.

BART. Perquè ells m'hi han obligat.

RUSCA. ¡Y què m'espliques a mi! Vaja, noy, no t'hi has pensat prou.

BART. Massa que m'hi he pensat.

RUSCA. Donchs ho has pensat malament, vethoaquí. Els teus fills tenen rahó aquesta vegada. ¡Ves pobres xicots! Ja deya jo... Creume, deixau córrer això del casori.

BART. No pot ser. Ja tinch paraula donada... ¡Que som criatures!

RUSCA. Per xò que no ho som, no devem fer criaturades. Y lo que tu vols fer ho és una criaturada; net y clar. Jo les coses les dich tal com les penso.

BART. Y què sabeu vos.

RUSCA. Més que tu en sé d'aquestes qüestions. Ja'n trobaras, ja, que't donaran pel morral... Però no te'n fies d'aquests; es que no't volen bé. Algun día t'enrecordaras de les meves paraules. Vaja, adéu. Pènsathi bé en això del casori, y després de ben pensarhi, no't casis. ¡Vès pobre Rafel y pobre Quirse! Tant que se'ls estimava sa mare, que al cel sia... T'ho he dit, t'ho torno a dir y t'ho repetiré mil vegades: fas un disbarat dels grossos.

BART. Bé, vaja, prou. No estich per sentir sermons, avi.

RUSCA. No tingas por, ja me'n vaig... Però tornaré a dirte que...

BART. ¡Prou!

RUSCA. Prou fas un disbarat, prou.

BART. ¡Avi!...

RUSCA. ¡Ja me'n vaig, ja me'n vaig! ¡Pobres xicots! Donarlos madrastra... Es un disbarat, vaja, és un disbarat...

(*Se'n va rondinant.*)

ESCENA III

DITS *menys* L'AVI RUSCA

- PALET. (¡Noy, que les canta clares l'avi!)
BART. (Després d'una pausa, y tot passejantse nerviosament.)
Escolta Palet; ¿que has tornat a veure'ls noys?
- PALET. Sí, ahir vespre. (Sembla que per xò se'n dol.)
BART. ¡Y què't van dir!
PALET. Poca cosa... Estaven molt tristos.
BART. Jo en tota la nit no he pogut dormir...
PALET. Prou que se us veu a la cara.
BART. Poch se pensen ells el disgust que m'han donat.
PALET. Es clar, al cap y a la fi us són fills y...
BART. ¡Què vols dir ab això!
PALET. Que les coses portades a la punta de l'espasa...
BART. ¡Ah! Es que si ells se refien que jo mudi de pensar, van errats. ¡No'n caldría d'altra! Si ells m'estimessin com diuhen, no m'hauríen pas deixat.
- PALET. Es que ells no us han deixat... Ells han sigut trets.
- BART. ¡Bravo, Palet, bravo! ¿Que també fas ali ab ells? No m'estranya... Aquí tothom va contra meu. Fins el senyor Mestre se m'ha girat en contra. Però me n'alegro. Les persones com més aviat se coneixen, millor. ¿No ha tornat tampoch?
- PALET. ¿El senyor mestre? No l'he vist en tot avuy.
- BART. Si fos cas que'l vegessis, dígalí que vuy parlarli. Encara que no tindría de ferho, vuy tirar un cap per si volen agafarsi, y si no, ells mateixos. Això sols ho faig pel que diran...
- PALET. (Sí, per la teva consciencia.)
BART. Jo'm torno a tirar un ratet al llit fins a l'hora de dinar... Però si portessin algun recado de la fonda, avísam; si ve'l senyor Mestre, també.

PALET. Aneu descansat.

BART. Tinch una pesadés de cap... Sembla talment que hagi rebut un fart de llenya.

PALET. (Sí que te la mereixeríes una llisada, sí.)
(*Bartumeu se'n va per l'esquerra.*)

ESCENA IV

PALET y SENYOR MESTRE, *que surt pel fons de la dreta*

MEST. ¿Y en Bartumeu?

PALET. Ara mateix se n'ha anat al seu quarto. Diu que aquesta nit no ha pogut aclucar els ulls.

MEST. Jo tampoch, y això que pot dirse que a mi no m'hi va rès.

PALET. ¿Per què ho diu que no? A tofs ens hi va. ¡Ay casa, si en Bartumeu fa lo que porta de cap!

MEST. No ho farà.

PALET. Si, l'hagués sentit ara mateix.

MEST. Ajudant Déu, tot anirà bé.

PALET. No se pas de què's refia. Miri que aquesta fulana de l'automòvil la sab molt llarga, y que'l seu apoderat té molta lletra menuda.

MEST. Per xò sóch mestre, per llegirla la lletra per petita que siga.

PALET. Potser ab ella hi vagi errat.

MEST. *Errando deponitur error.*

PALET. ¡M'ha mort! Ja no sé a quín sant s'encomana.

MEST. Vuy dir que, errant se treuhen els erros.

PALET. Apa, donchs, ¿quan comensem a fer feyna?
(*Arremangantse de brassos.*)

MEST. Calma.

PALET. A mi ningú'm traëu del cap que aquesta... senyora, és una dòna d'història.

MEST. Ara ho has dit.

PALET. ¿Vostè la sab?

MEST. Tan bé com ella mateixa.

PALET. Donchs aboqui.

MEST. No haig de ser jo qui la expliqui.

PALET. ¿Donchs qui?

MEST. Ella mateixa.

PALET. ¡Y ara!

(*Molt estranyat.*)

MEST. Explicantla ella, no hi haurà lloch a dubtes y quedarà resolt, *némine discrepante*.

PALET. Naturalment; però vegi ¿còm s'ho farà per què ella mateixa ho expliqui?

MEST. ¡Ah! Aquí està la gracia.

PALET. Ja cal que Déu l'ajudi.

MEST. En ell confío.

ESCENA V

ELS MATEIXOS y BARTUMEU, *desde dins*

BART. ¡Palet! ¿Que no sents que abaix demanen? Semblen sórts.

PALET. Ja hi vaig. ¡Ah!, m'ha dit que l'avisés si'l veyia a vostè.

MEST. Està bé. Ves a veure qui demana.

PALET. Hi corro. (*Se'n va.*)

BALT. (*Sortint.*)

Vaja, es cas negat. No's pot dormir en aquesta casa... ¡Ah! ¿Vostè era aquí? Y això que he dit que m'avisés si venia.

MEST. Ja ho anava a fer, però com que vostè dormia, jo l'he detingut.

BART. ¡Dormir, diu! ¡Què més voldria jo que dormir! Sembla talment que tots s'han proposat durme la contra... ¡Els meus fills, vostè, en Palet, tots, tots!

MEST. (*Deixemlo esbravar.*)

BART. Bé, díguim ahont són ara.

MEST. ¿Qui?

BART. ¡Home, semblen tontos! Els noys. No m'acabi d'exasperar fent el desentès. Vostè bé ho sab.

- MEST. No sé rès jo.
BART. Vostè tot ho sab. Sab també les intencions que porten.
MEST. Donchs, no, senyor; no sé ni una cosa ni altra. Suposo que són a casa la germana de vostè, la padrina d'en Rafel. No més ho suposo.
BART. ¿Y rès més?
MEST. Suposo també que volen marxar del poble.
BART. ¡Marxar! Si arriben a ferho, que's fassin compte de que pare no'n tenen pas. ¿Ho sent? ¡Ja'ls hi pot dir aixís mateix vostè.
MEST. Dispensi. Jo no porto aquestes embaixades. A mi'm trobarà sempre disposat a tot allò que siga pau y concordia perquè resulti reconciliació, però a rès més.
BART. ¡Concordia! ¡Reconciliació!... ¡Potser sí que vostè y ells s'han pensat que m'hi tinch de rebaixar! ¡No faltaria més!

ESCENA VI

ELS MATEIXOS y PALET

- PALET. Han dut aquesta carta de la fonda.
BART. ¿Pera mi? Vinga, depressa.
(*La prèn y l'obre.*)
Ab permís.
PALET. ¡Manoy! ¡Ni que li escapés el tren!
BART. (*Llegeix nerviosament; á mitja carta exclama:*)
¡Foch d'infern!
(*Segueix llegint més exaltat.*)
PALET. (¿Què li deuen dir?)
MEST. (Ja li comensen a explicar l'història.)
BART. (*Acabant de llegir.*)
Ves, Palet; ja't cridaré si'm fas falta.
PALET. (Està vist, sempre faig nosa.)
(*Se'n va.*)

ESCENA VII

BARTUMEU y SENYOR MESTRE

BART. Tingui. Llegeixi.

(*Li dóna la carta. El senyor Mestre, ab tota pausa, se cala les ulleres y llegeix. Pausa.*)

¡Què li sembla!

MEST. A mi no'm sembla rès de rès. Per ara, com diu l'evangeli, *Jusus autem tacebat.*

BART. No m'acabi d'exaltar ab aquest posat de tant-se-m'en-dona, senyor Mestre. Jo estich segú de que vostè hi balla en aquesta qüestió. Creyentme senyar m'he tret ben bé'ls ulls, ab vostè.

MEST. No us entench, Bartumeu.

BART. Jo sóch qui no entent aquest cambi tan de sup-tada en la Carlota... Oh, y sense donarme es-plicacions de cap mena.

MEST. En la carta no les hi dóna, però les hi promet per medi del seu apoderat don Eulogi.

BART. Això's lo que acaba de ferme entendre de que aquí hi juguen terceres persones, y que una d'aquestes persones és vostè.

MEST. No puch dirli més que *finis coronat opus.*

BART. Jo sí que li dich més. Dich que's recordarà de mi qui vulgui jugarhi.

MEST. Bartumeu...

BART. No hi ha Bartumeu que valgui. ¡Ja n'estich tip de vostè y les seves brometes! Aquí lo millor de tot serà acabar la qüestió a garrotades.

MEST. ¡Alto! Fins ara he callat, creyent que al veure la meva actitud vos reportariau y meditariau les vostres accions y paraules. ¡M'he enganyat! La bogeria us cega fins a tal punt, que per tot arreu veyeu enemichs. Posat a la pendent de

vostra perdició, desprecieu tot aussili desintere-
ressat que se us dóna. Per refutar les bones
paraules, la forsa de la rahó, empleyeu la rahó
de la forsa. Arribant fins a l'insult, creyeu que
dominareu la situació, que tothom callarà per
por a l'amo, a l'home forsut! Donchs jo no callo,
no callo per vos ni per cent com vos.

BART. ¡Senyor Mestre!...

MEST. ¡Què! Perquè'm veyeu desvalgut, perquè us
considereu ab més forses de punys, penseu do-
blarme! ¡No! ¡Repeteixo que no! Podeu pegarme,
no m'hi tornaré...

BART. ¡Miri que estich cego!...

MEST. Vos esteu cego, però jo hi veig clar. Vos atro-
pelleu per tot. Vos, com Agripina, cegat per
l'orgull, fariáu passar el vostre carro triomfal
per sobre'l cadavre del vostre propi pare.

BART. ¡Senyor Mestre, senyor Mestre, que ja no puch
més!...

MEST. Donchs jo si que puch! Puch dirvos que no'm
feu gens de por. Puch dirvos que'l contingut
d'aquesta carta, l'actitut de la Carlota y tot lo
que us està passant, tot és obra meva y ben
meva.

BART. ¡Què está dient!

MEST. Lo que sentiü. Quan més grosses seran les ofen-
ses que'm feu, més gran serà vostre arrepen-
timent.

BART. ¡Llamp l'arboril!

*(Agafant una cadira y arbo-
ranlla per damunt del senyor
Mestre.)*

ESCENA VIII

DITS, PALET y DON EULOGI, *detenint l'acció d'en Bartumeu*

PALET. ¡Nostramo!

EULOGI. ¡Bartumeu!

MEST. Deixeulo que fassi'l seu fet. Més greu me sab per ell que per mi.

(Bartumeu llensa la cadira a l'altre costat d'escena. Pausa.)

BART. ¡Què vols tu! ¡Quí t'ha demanat!

PALET. Jo...

BART. Abaix tens la feyna. ¡Apa!

PALET. Ja hi vaig, ja... (¡Pobre senyor Mestre si no hi arribem a temps!)

(Se'n va.)

MEST. (La veritat és que tinch l'ànima en un fil.)

(Pausa.)

BART. M'alegra que hagi vingut, don Eulogi. Parli clar y ab poques paraules.

EULOGI. Procuraré complaurel en totes dugues coses.

BART. ¿Què és tot això?

EULOGI. Senzillament: m'envia donya Carlota, confirmantli per la meva boca, la carta que li ha dirigit.

BART. ¿Y què més?

EULOGI. Que per poderoses rahons, se veu obligada a retirar la paraula de casament que li va donar.

MEST. (¡Gracies a Déu! Ja respiro.)

BART. ¿Y's poden sapiguer aquestes poderoses rahons?

EULOGI. Donya Carlota, farà uns vint anys, va conèixer a Puerto Rico a un amich del senyor.

MEST. (¡Y tal amich! Si no que'l cas és molt serio, me clavaría a riure.)

BART. Segueixi.

EULOGI. Van conèixer, van simpatisar, y per aquelles coses de la vida, van separarse. Mes avuy la casualitat ha fet que's tornessin a trobar, y

la simpatia dels cors ha tornat al seu curs natural.

BART. Vagi dient.

EULOGI. Més a més, tenim que donya Carlota va veient que la vida en un poble resulta un xich monòtona per qui com ella està feta a les grans ciutats, a gastar, a lluhir... Y cert gasto, del que ella de cap manera ne vol prescindir, no tothom el pot soportar... ¿entén?

BART. Vaig entenent.

EULOGI. Aquestes són les rahons principals que...

BART. Permètim: ¿se pot sapiguer qui és l'amich de Puerto Rico?

EULOGI. El senyor Mestre'l coneix més que ningú.

BART. ¡Vostè!

MEST. ¡Ja ho crech que'l conech!

BART. ¿Y com és que no me n'ha dit res?

MEST. Perquè volia que donya Carlota, per boca del senyor Eulogi, fos qui n'hi parlés. A mi no m'estava bé dirne ni un mot.

BART. Però, ¿qui és aquest amich seu?

EULOGI. Un rich propietari d'aquest poble que pot mantenir el rumbo de donya Carlota.

BART. Però, ¿qui és? ¿Com se diu?

MEST. Se diu... Narcís Bonafè y Bonastre, servidor de vostès.

BART. ¿Com!

EULOGI. ¿Què!

MEST. Sí, senyors, sí. *Ego sum*. Y que Déu me perdoni el teixit d'enredos que he tramat pera convèncer a n'en Bartumeu de qui és aquesta senyora, fent que ella mateixa se posés de relleu.

EULOGI. ¿Com s'explica, si ella precisament m'ha confirmat les paraules de vostè?

MEST. Es clar que sí; com que jo m'he donat bon cuidat de no presentarme cara a cara ab ella. Tota la seva equivocació ha sigut creure que'l capità de la goleta que ella coneixia com amich meu, era jo. No ha sospitat que jo era la seva

víctima de fa vint anys. Ab les meves manyes he fet pobre a n'en Bartumeu, y jo m'hi enriquit fins a tal punt, que donya Carlota, ó millor dit, la Francisca, ha despreciat les pessetes pels duros, y la seva ambició l'ha perdut.

EULOGI. ¡Es possible! ¿Y les propietats que deya?...

MEST. ¡Propietats! Jo no tinch més propietats que'ls cartells, els mapes y les pissarres, y no en bon estat per cert.

EULOGI. (¡Vaya una jugada!)

MEST. Ara, Bartumeu, ja sabeu qui és aquesta *senyora* que volíau ficarvos a casa. Y vostè, don Eulogi, ja sab qui és aquell que fa vint anys va conèixer a Puerto Rico a la... Francisca.

EULOGI. La burla ha sigut indigna, y tant els uns com els altres serem objecte de la mormuració del poble.

MEST. ¡Això ray! Si vostès no volen sentirles les mormuracions, aviat ho tenen arreglat. D'aquí poch minuts sortirà la tartrana que va a l'estació. No perdin temps... ¡Ey, suposant que l'automòvil no deu estar arreglat encara!

EULOGI. *(Dirigeix una furiosa mirada al senyor Mestre, que aquest aguanta ab serenitat.*

Vacila un moment y, per fí, no sapiguent com marxar, diu):

Ens veurem.

MEST. Mal aniría que'ns quedessim cegos. Estiga bonet y recados a la Francisca.

(Don Eulogi marxa ab despit.)

ESCENA IX

SENYOR MESTRE, BARTUMEU y aviat PALET

BART. ¡Quina vergonya!

(Cayent abatut en una cadira.)

MEST. Y ara, Bartumeu, vos demano perdó... Tot el

- teixit d'enredos meus, sols han sigut fets ab les més bones intencions del món.
- BART. ¡Pèrdó diu! Jo soch qui de genolls dech demanarlo a vosté.
- MEST. ¡Això may!
- BART. Però y els noys,.. ¡Què diran en Rafel y en Quirse!
- MEST. Aviat els tindreu aquí.
(*Va a la porta.*)
- PALET. Palet.
(*Sortint ràpid per la galería.*)
- ¿Què mana?
- MEST. ¡Caram! ¡D'ahont surts!
- PALET. M'hi enfilat per la galería. Tot ho he sentit. ¡Ne sab molt vostè, senyor Mestre! ¡Noy, quines coses li ha dit al senyor Comes!
- MEST. Déixat de comes ara, y puntualisem. ¿Ahont són en Rafel y en Quirse?
- PALET. Veyent que la cosa s'enredava, he fet anar a l'Antonia perquè'ls avisés, y ja fa estona que són allà ab mi amagats.
(*Senyalant el fons de la galería.*)
- BART. ¡Què dius! ¡Que són aquí! ¡Oh! ¡Que entrin, que entrin tot seguit!

ESCENA ÚLTIMA

DITS, RAFEL y QUIRSE *pel fons*

- RAF y QUIR. ¡Pare!
- BART. ¡Fills meus! A vostres peus...
- RAFEL. ¡No! Als nostres brassos.
- QUIRSE. Als brassos y ben fort.
- BART. ¡Oh, sí! Junt ab el senyor Mestre. Ell ha sigut qui...
- RAFEL. Tot ho sabem.
- QUIRSE. Tot; no més cal oblidarho.

- BART. ¡Gracies, fills meus, gracies!
(*Se senten picarols de tartrana que marxa.*)
- PALET. ¡La tartrana! ¡La tartrana! Ja marxen donya Carlota y el senyor Comes.
- MEST. ¡Sí que han enllestit!
- PALET. ¡Ja marxen, ja marxen!
- BART. Bon vent y barca nova.
- MEST. Ja ho veyeu, Bartumeu; no són les sirenes de mar les que hi han que témer. ¡Les de terra són les més perilloses! Els seus cants són els que trastornen. Déu ens en guard del cant de la sirena.

(*Quadro.*)

FÍ DEL DRAMA

REPERTORI SENSE DAMES

OBRES PUBLICADES

Obra 1. **El Cant de la Sirena**, drama en tres actes.